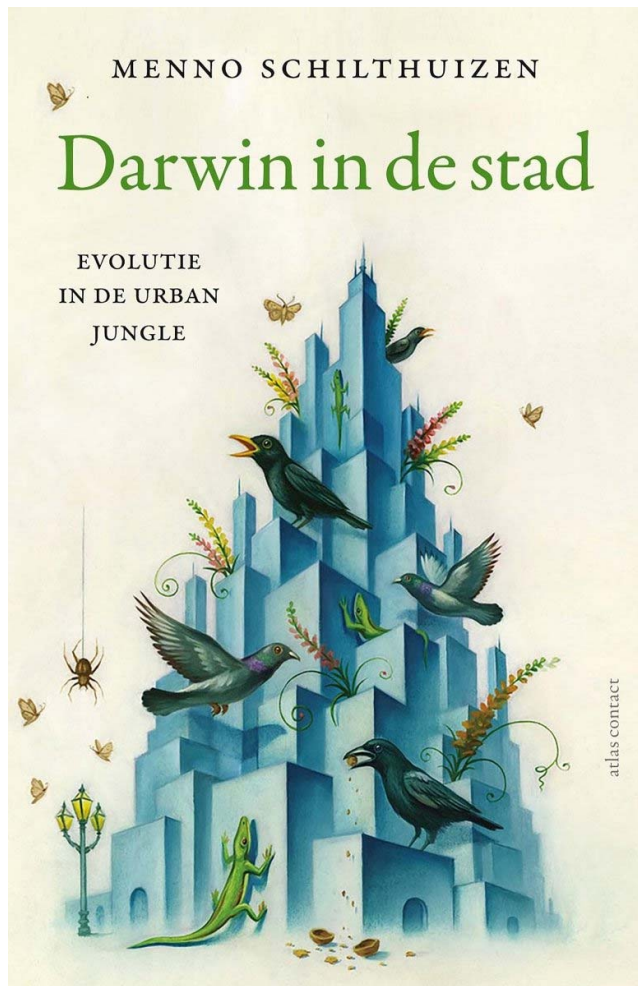

Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek

Jelle van dijk

Menno Schilthuizen 2018. *Darwin in de stad, evolutie in de urban jungle*. Uitgeverij Atlas Contact Amsterdam / Antwerpen. 304 p. Prijs € 25.

Dit jaar is de Jan Wolkersprijs voor het beste natuurboek toegekend aan bovengenoemd boek. Eerder schreef Schilthuizen ook over aanverwante onderwerpen waaronder het boek met de titel *Darwins peepshow*. Hierover hield hij een boeiende lezing in het Jan Verwey Natuurcentrum in januari 2015.

Bij evolutie denken we meestal aan veranderingsprocessen die miljoenen jaren in beslag nemen. Dat evolutie ook binnen een mensenleeftijd waarneembaar is, blijkt uit de vele gevallen die Schilthuizen in zijn nieuwste boek beschrijft. Juist omdat in de stad de omstandigheden snel en ingrijpend kunnen veranderen, is juist daar te zien hoe organismen daarop inspelen en mee veranderen. Sommige van die veranderingen halen de dagbladen zoals de kortere snavels van stadsmerels vergeleken met de snavels van de bosmerels. Ook de ontdekking van de hogere zang van

Spreeuwen in de stad vergeleken met die van hun soortgenoten op het platteland, was in de meeste dagbladen te vinden.

Menno Schilthuizen beschrijft in een goed leesbare stijl tal van gevallen waarin bepaalde aanpassingen in het erfelijke materiaal werden vastgelegd. Hij begint met het intrigerende verhaal van de Londense metromug. Muggen van de soort *Culex molestus* die op de een of andere manier in de gangen van het Londense metrostelsel (aangelegd sinds 1865) verzeild zijn geraakt, hebben zich daar tot een nieuwe ondersoort ontwikkeld die niet langer reageert op de lucht van vogels, maar op die van mensen. De genen die bij de oorspronkelijke soort de winterslaap in gang zetten, zijn bij de metromug verdwenen, omdat er in de metro altijd menselijk bloed voorhanden is. Nader onderzoek heeft zelfs aangetoond dat er al kleine verschillen bestaan in het erfelijke materiaal tussen de muggenpopulaties van de verschillende metrostations. De muggenpopulaties hebben blijkbaar geen enkel contact met elkaar via de lange, donkere tunnelbuizen.

Bijzonder boeiend is ook het hoofdstuk over de peper-en-zoutvlieder *Biston betularia* in de door industrie vervuilde omgeving van Manchester. Overdag zitten deze lichtgekleurde nachtvlinders bij voorkeur op een lichtgekleurde boomstam zoals de berk. Dit voorkomt dat een ree de vlinder overdag gemakkelijk kan vinden. Door ernstige luchtvervuiling werden alle boomstammen rond Manchester langzaam met een laagje roet bedekt. De vlinders reageerden hierop door donkere exemplaren voort te brengen die moeilijk zichtbaar waren met de vervuilde boomstam als achtergrond. Deze verandering bleek later genetisch te zijn vastgelegd. Genetische veranderingen zijn vaak het beste aan te tonen bij insecten en andere kortlevende organismen vanwege de snelle opeenvolging der generaties. In het boek komen echter ook andere diergroepen langs. Zo krijgt de Halsbandparkiet de nodige aandacht en ook muizen zijn een dankbaar object. Schilthuizen betreurt dat alle Huis kraaien bij Hoek van Holland zijn weggevangen. Deze populatie was ontstaan uit een paartje dat met een schip was 'meegelift' vanuit India of Egypte. In twintig jaren had zich hieruit een kleine populatie ontwikkeld. Van verdringing van inheemse soorten was nog in het geheel geen sprake. Schilthuizen stelt terecht dat hier een uniek 'project' rigoreus is beëindigd. Het zou bijzonder interessant zijn geweest te onderzoeken hoe deze vogel zich in deze geïsoleerde toestand, altijd goed voor verrassende ontwikkelingen wat de evolutie betreft, genetisch ontwikkeld zou hebben.

Tenslotte stelt Schilthuizen dat voor succes in de urban jungle het voor een soort van belang is te beschikken over nieuwsgierigheid, leergierigheid en tolerantie (bijv. ten aanzien van lawaai en licht). Boeiende lectuur!

Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018.
Vogelatlas van Nederland. Uitgeverij
Kosmos. 640 pagina's. Prijs € 60.

De Stichting Ornithologisch Vogel Onderzoek Nederland, kortweg Sovon genoemd, produceerde in 1979 de eerste broedvogelatlas getiteld *Atlas van de Nederlandse Broedvogels*. In 1987 volgde de *Atlas van de Nederlandse Vogels*. Hierin werd van alle regelmatig in ons land waargenomen soorten de verspreiding per maand in beeld gebracht. Van de broedvogels was in dit boek een schatting van het aantal paren opgenomen. De volgende broedvogelatlas verscheen in 2002 onder de titel *Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000*. In dit boek werden voor het eerst dichtheidskaarten en veranderingsskaarten opgenomen. In de vorige atlassen gaf alleen een stip op de kaart aan of de soort in dat 5x5 km blok aanwezig was of niet.

De Vogelatlas die minister Carola Schouten op 24 november 2018 op de landelijke Sovondag in Apeldoorn in ontvangst nam, is groter en uitgebreider dan alle voorgangers. In het boek passeren 369 soorten. Behalve een informatieve tekst per soort zijn ruim 1000 kaarten opgenomen waarop de verspreiding en de talrijkheid in het broedseizoen en tijdens de winter zijn weergegeven. Ook zijn kaartjes opgenomen die laten zien hoe de verspreiding is veranderd. Vooral de vergelijking met de atlas uit 1979 toont bij nogal wat soorten aan dat er veel is veranderd zoals sterke afname bij Kuifleeuwerik en Zomertortel en toename bij Slechtvalk en Grote Zilverreiger.

Veel vogelaars zullen moeten wennen aan de volgorde waarin de soorten gepresenteerd zijn. Zo is de Steltkluut niet na de Kluut te vinden, maar tussen Porseleinhoen en Waterhoen. De valken volgen niet na Havik en Buizerd, maar zijn 150 pagina's verderop in het boek geplaatst tussen de spechten en de parkieten. Deze volgorde is gebaseerd op nieuwe inzichten op grond van DNA-onderzoek. Om de lezer bij het zoeken te helpen, is een los blad toegevoegd met in alfabetische volgorde de Nederlandse en Engelse vogelnamen. In genoemde lijst (en dus ook in het boek) ontbreken nogal wat namen van bekende vogelsoorten. We zoeken bijvoorbeeld vergeefs naar Krombekstrandloper, Reuzenster, Lachster en Kleinste Jager. Deze soorten trokken in het voorjaar door zonder broedgedrag te vertonen of ze trokken in het najaar door voor 1 december. In hoofdstuk 2, waar de werkwijze wordt toegelicht, wordt niet nadrukkelijk gewezen op het gevolg van de gekozen systematiek voor soorten die maandenlang in ons land verblijven, maar niet in het boek te vinden zijn. Is van een trekvogel wel een winterwaarneming bekend, dan krijgt die soort achterin het boek een klein stukje tekst toebedeeld (bijv. Regenwulp, Vaal Stormvogeltje). In dit hoofdstuk had onderscheid gemaakt kunnen worden tussen

echte dwaalgasten zoals de Amerikaanse Oeverloper en trekvogels die met duizenden passeren, maar zelden in de wintermaanden te zien zijn.

Soorten die zowel in zomer als in winter aanwezig zijn, krijgen twee pagina's. Zeldzame broedvogels en soorten die hier alleen als wintergast verblijven, moeten het meestal met één pagina doen. Dwaalgasten moeten met één kolom of minder tevreden zijn. Naast veel veldwerk leverde onze vereniging ook drie schrijvers van soortteksten: Hein Verkade (Houtsnip), Peter Spierenburg (Engelse Kwikstaart) en Jelle van Dijk (Grote Zee-eend). Ook staat onze club genoteerd als sponsor bij de Drieteenstrandloper.

De meeste kranten en ook het NOS-journaal hebben uitgebreid aandacht besteed aan het verschijnen van deze 'vogelbijbel'. Daarbij werd vooral aandacht gevraagd voor soorten die als broedvogel verdwenen zijn en voor soorten die het voor de wind gaat. Het boek geeft echter veel meer informatie. Bij elke soort wordt ingegaan op factoren die voor- en achteruitgang beïnvloeden. Hierdoor is niet alleen een fraai boek ontstaan, maar vooral ook een rijke bron van informatie over de Nederlandse vogelstand die hopelijk gebruikt zal worden in beleid waarbij natuurbehoud van wezenlijk belang is.